Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Sandlusern i Skåne 2014

Charlotte Wigermo

Bild 1. Sandlusern. Foto: Åke Svensson.

”FRIES upptäckte, som svensk, denna växt vid Kåseberga i Skåne och intog den i sin Novitier. Den växer der, säger han, på de brantaste, för sol och vind mest utsatta sandbackarne, vid hafvet, ymnigt jemte Knoppnejlika, Sandarve, Hillsko o. a.”

Ur *Utkast till svenska växternas naturhistoria II*
C. F. Nyman (1868)

Som Floraväktare väljer man en solig dag i maj samt en lagom sträcka att vandra i branterna längs havet i söder. Man hinner inte så långt för de rödlistade arterna trängs i branten. Man räknar och skriver – sandlusern, grådådra, sanddådra, blå sminkrot, sandtimotej och tofsäxing. Fötterna blir ömma av att gå på snedden i branten men utsikten över havet är helt fantastisk.

Sandlusern hade, liksom övriga ettåriga växter, ett mycket bra år 2014. På somliga lokaler fullkomligt vadade jag i sandlusern! Backarna vid Löderup var så fina att jag var tvungen att besöka dem ytterligare en gång under försommaren. Bättre än så här kan det inte bli att vara floraväktare!

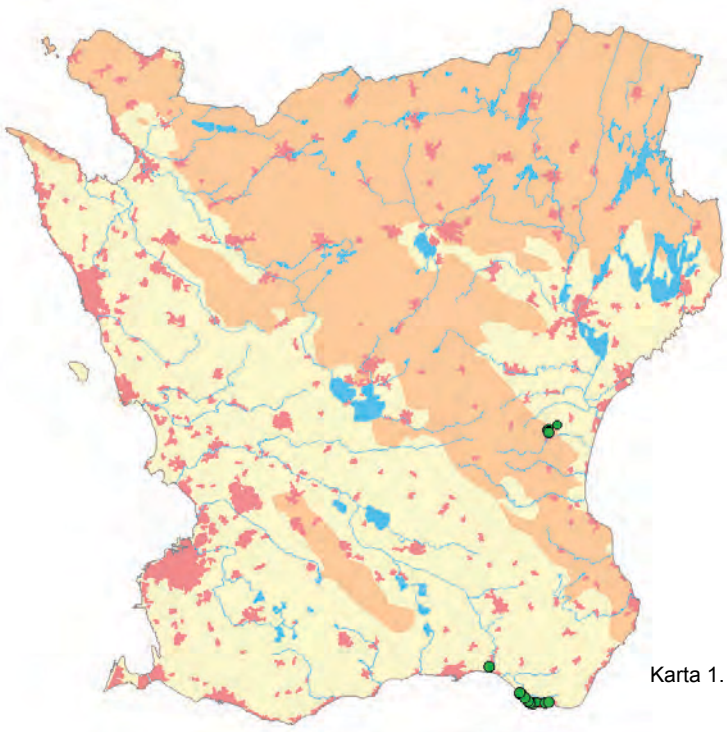
Beskrivning

Sandlusern finns i den nuvarande svenska rödlistan över hotade arter i kategorin Starkt hotad (EN) samt är fridlyst.

Sandlusern är en liten och späd, mjukt hårig, ettårig ört som kan bli upp till två decimeter hög. Den blommar från maj till juli med gula blommor som sitter samlade i små glesblommiga klasar med oftast bara tre till fem blommor. Bladen är trefingrade och utan fläckar. De tre småbladen är håriga på båda sidor. Baljan är snäckformigt vriden i tre till fem varv och har långa krokborst.

Utbredning

Sandlusern förekommer också på Öland och Gotland. På Öland är den idag bara känd från 6 lokaler och på Gotland är den under de senaste åren rapporterad på totalt ca 15 lokaler.

Karta 1. Sandlusern i Skåne 2014.

Arten har dessutom uppträtt tillfälligt på några platser i södra Sverige. Sandlusern är sällsynt i Danmark och tillfällig i Norge och Finland. Dess övriga utbredning omfattar mellersta och södra Europa, västra Asien och Nordafrika.

Ekologi

Sandlusern växter solöppet på torr, blottad eller vegetationsfattig sandmark, sandstäppsartade betesmarker och på strandbranter. Då växten är ettårig är det ofta stor variation mellan åren beroende av vädret.

Det största hotet mot arten är igenväxning och upphörande bete som även leder till avsaknad av tramp.

Första fynduppgift är från Kåseberga, Skåne och publicerades av Fries år 1822 (Nordstedt 1920).

Söndre klack, Degeberga

Sandlusern finns eller har funnits på fyra lokaler inom området. Den växer i sluttningarna på kullarna där grässvålen trampats upp och det blivit blottor i marken. Märkligt nog kunde jag sommaren 2013 inte återfinna arten på den höga kullen nära parkeringen. Området såg mycket bra och lämpligt ut. Däremot fann Christer Persson ca 1500 ex. på sluttningen 2014.

Totalt hittades ca 500 ex. på tre lokaler under 2013 och 1500 ex. på den fjärde lokalen 2014.

Skadde, Degeberga

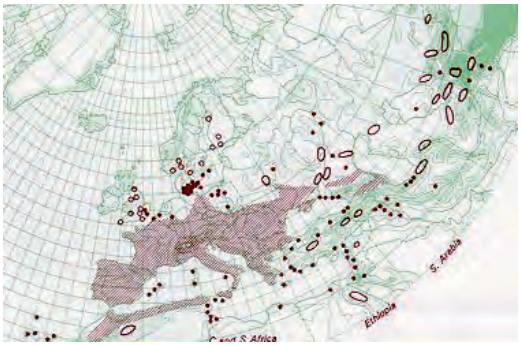
Här letade jag förgäves efter arten under 2013. Kullen var igenväxt med tjockt högt gräs och småtallarna hade vuxit i höjden. Men Göran Mattiasson lyckades finna 400 ex. 2014 nära tallskogsbrynet, under träden och utanför på den öppna sanden i sluttningen.

Hammars backar i öster

Här är branterna fina och vältrampade och området betas öster om Hammar. På fem vidsträckta lokaler, på en knappt 2 km lång sträcka, hittades nästan 11 000 ex. De flesta plantorna växte strax nedanför mitten i den eroderade och delvis trampade branten.

Bild 2 och 3. Sandlusern i blom och frukt. Foto: Åke Svensson.

Karta 2. Världsutbredningen för sandlusern enl. Hultén E. & Fries, M. 1986. *Atlas of North European vascular plants.*

Kåseberga

I området kring Kåseberga har sandlusern tidigare blivit funnen på 7 lokaler, se karta. Jag återfann den på 4 av dessa lokaler. Runt byn sluter sig marken då det inte betas eller så är det för hårt fårbete. Öster om byn är sluttningen rätt brant, sanden rasar ner och därigenom rörs marken om. Här hittades 950 ex. Rätt långt väster om byn är betet bättre, branten blir trampad och då trivs sandlusernen. Här hittades 3 800 ex. på en sträcka av ca 500 meter.

Löderup

I Löderup fann jag de tätaste bestånden. Sandlusern växer där på två lokaler som består av betade gräsbevuxna, delvis ganska branta kullar. Jag uppskattade beståndet till 5 000 respektive 2 300 ex. men det är säkert lågt räknat.

Nybrofältet

Äldre uppgifter finns från detta område: 1d9g2714, St. Köpinge, 400m VSV Barevads kvarn, 1930–48, G. Björnström, 2 belägg i LD granskade av Torbjörn Tyler.

Några nyare uppgifter fanns inte redovisade när jag och Åke Svensson besökte lokalen i juli 2014. Vi återfann sandlusern på två dellokaler i området. På den ena lokalen, där den sandiga marken var blottad och med låg vegetation, hittades nästan 1 700 ex. På den andra lokalen där marken höll på att sluta sig hittades endast 28 ex.

Sammanfattning

Sandlusern noterades på 17 av totalt 20 lokaler. På Nybrofältet återfanns sandlusern på två nya lokaler efter att inte varit sedd där sedan 1940-talet.

Referenser

Aronsson, M. (ed.) 1999: *Rödlistade kärlväxter i Sverige – Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala

ArtDatabanken, 1992: Sandlusern. Artfaktablad.

Den virtuella floran, Naturhistoriska Riksmuseet.

Fröberg, L. 2006: *Blekinges flora*. SBF-förlaget. Uppsala.

Georgson, K. 1997: *Hallands flora*, Lund.

Jörgen Petersson, Gotland, muntligen.

Tyler, T. m.fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lund.

Ulla-Britt Andersson, Öland, muntligen.

Weimarck, H. & G. 1985: *Atlas över Skånes Flora.* Lund.